

Nr 206.

Av herr **Sjöblom**, om *åvägbringande av utredning och förslag rörande utbyggande av den frivilliga försäkringen enligt lagen om försäkring för olycksfall i arbete m. m.*

Gällande olycksfallsförsäkringslag, vilken är byggd på principen om försäkringsplikt, omfattar i stort sett alla lönarbetare. För skada till följd av olycksfall i arbete är med vissa i lagen särskilt angivna undantag »envar arbetare» försäkrad. Med arbetare förstås härvid den, som mot avlöning användes till arbete för annans räkning utan att i förhållande till honom vara att anse såsom självständig företagare, ävensom den som för vinnande av yrkesutbildning utan avlöning utför dylikt arbete. Undantagen avse hemarbetare, arbetsgivarens hemmavarande barn och föräldrar samt arbetare, som av tillfällig anledning användes till arbete av någon, som eljest ej använder arbetare.

Jämlikt stadgande i 35 § av lagen är emellertid arbetsgivaren bland annat berättigad att i vederbörande försäkringsinrättning teckna frivillig försäkring för sådan arbetare, som icke omfattas av den obligatoriska försäkringen. Riksförsäkringsanstalten äger därjämte enligt kungl. förordningen den 11 juni 1918 meddela frivillig olycksfallsförsäkring för fiskare.

Om än lagen givits en mycket vidsträckt omfattning och möjlighet till frivillig försäkring i vissa fall finnes, leda dock lagens bestämmelser till att i många fall personer, som i realiteten äro lönarbetare och socialt likställda med dessa, hänföras till självständiga företagare. De komma sålunda utanför den obligatoriska försäkringen och äro även utestängda från möjligheten att erhålla frivillig försäkring i de enligt olycksfallsförsäkringslagen upprättade försäkringsorganen.

Sålunda förekommer t. ex. inom stenindustrien en verksamhet i s. k. fria berg, där arbetarna jämlikt ett försäkringsrådets utslag den 25 maj 1918 äro att anse såsom självständiga företagare. Begreppet fria berg innebär, att ett stenhuggarlag med bergägaren (kommun eller enskild person) överenskommer om rätt till avverkning och härför betalar viss ersättning, beräknad med hänsyn till den producerade varan, vilken stenhuggarlaget avyttrar till en stenhuggerifirma mot överenskommet pris. Överenskommelsen med stenhuggerfirman kan antingen gälla tillverkning under viss tid eller viss myckenhet sten, oftast mot s. k. löpande produktionsorder. Till grund för försäljningspriset ligga härvid alltid det för orten gällande kollektivavtalet med tillägg av visst beräknat »merpris» (ett pris

utöver prislistan). Uppenbarligen äro dessa företagare till sin sociala ställning likställda med lönarbetare och i lika stort behov av olycksfallsförsäkring som dessa.

Detsamma gäller om ett stort antal självständiga utövare av hantverk och mindre industrier, t. ex. snickeri- och smidesrörelse, båtbyggeri och byggnadsverksamhet, vilka själva deltaga i arbetet på samma sätt som en arbetare. Vidare kan till denna klass hänföras de talrika småbrukarna. I en del fall använda ovan nämnda yrkesutövare ingen lejd arbetskraft utan endast biträde av hustru och barn. I andra fall åter äro de arbetsgivare med en eller ett par främmande arbetare. Även dessa arbetsgivare, som hava försäkringsplikt för sina arbetare, stå inte sällan ekonomiskt sett på samma plan som arbetarna, sålunda med försäkringsbehov även för sig själva. Ett svårt olycksfall kan för en sådan mindre arbetsgivare helt och hållet rubba den ekonomiska ställningen och sätta honom ur stånd att försörja sig och sin familj.

Det är så mycket mera obilligt, att dessa små yrkesutövare icke kunna bliva delaktiga av den sociala olycksfallsförsäkringens förmåner, som den obligatoriska försäkringen enligt olycksfallslagen numera omfattar personer, vilka alls ej kunna anses tillhöra den egentliga arbetsklassen. Det finnes ju som bekant numera ingen avlöningsgräns beträffande dem, som höra under lagen. Till följd därav äro exempelvis direktörer och styrelseledamöter i stora industribolag, bankchefer med många tiotusental kronor i årslön och aktiva delägare i stora handelsbolag o. s. v. obligatoriskt försäkrade.

Ett ytterligare skäl att införa försäkringsmöjlighet för de självständiga små yrkesutövarna är att gränsen mellan arbetare och självständiga företagare ofta är mycket svår att draga. En person, som t. ex. idkar byggnadsverksamhet, måste i vissa fall anses såsom arbetare, i andra åter såsom självständig yrkesutövare, beroende på olika omständigheter, bland annat ackordssummans storlek och huruvida han har ett eller flera arbeten samtidigt. Om en hantverkare skall anses som arbetare eller ej är ofta beroende på, huruvida han har egen verkstad.

Det kan ju visserligen invändas, att det står de självständiga företagarna öppet att försäkra sig i enskilda försäkringsbolag, som bedriva privat olycksfallsförsäkring. Det har emellertid visat sig, att dylika enskilda bolag, på grund av stora risker i en hel del yrken, endast i undantagsfall vilja meddela med lagförsäkringen likvärdig försäkring. Dessutom torde premiekostnaden ställa sig avsevärt hög och ofta så hög att den är oöverkomlig för ifrågavarande personer.

Då ovannämnda och med dem jämförliga personer uppgå till ett avsevärt antal, är möjligheten för dem att beredas ekonomiskt skydd mot olycksfall i arbete en viktig social fråga, som tarvar sin lösning, varvid det gäller att under betryggande och så långt möjligt likartade former som för lönarbetare få en försäkring ordnad. Kan detta icke ske inom

den obligatoriska försäkringens ram, är det nödvändigt, att den frivilliga försäkringen enligt olycksfallslagen utbygges.

Då ålderdomsförsäkringskommittén år 1915 avgav sitt förslag om försäkring för olycksfall i arbete, vilket sedan ledde till den nu gällande olycksfallsförsäkringslagen, hade kommittén även förevarande fråga under behandling. I sitt betänkande (sid. 38) yttrar kommittén: »Frågan om arbetsgivares eller hans makas rätt till försäkring enligt de i lagförslaget stadgade grunder är däremot av större betydelse, men torde även lämpligen böra ordnas genom särskilda föreskrifter. Sålunda skulle en arbetsgivare, som för sina arbetare tagit försäkring i ömsesidigt arbetsgivarebolag, kunna medgivas att jämväl för sig och sin hustru erhålla försäkring i samma bolag, därest erforderliga bestämmelser finnas i bolagsordningen. För övriga arbetsgivare skulld frivillig försäkring i riksförsäkringsanstalten stå öppen, om sådant enligt instruktionen är medgivet.»

I proposition till 1916 års riksdag (nr 111) yttrade departementschefen, att frågan om arbetsgivares rätt att själv bereda sig försäkring torde, därest så finnes nödigt, lämpligen böra ordnas genom särskilda föreskrifter.

Det särskilda utskottet vid 1916 års riksdag berörde ej direkt denna fråga, men yttrade sig mera allmänt på följande sätt:

»Dock anser utskottet, att i lagtexten böra införas uttryckliga bestämmelser rörande samtliga de fall, i vilka riksförsäkringsanstalten eller arbetsgivarbolag skulle äga att meddela annan försäkring av arbetare än den i lagen obligatoriskt stadgade. Det synes nämligen utskottet angeläget, att berörda försäkringsinrättningars verksamhet i förevarande hänseende genom lagens bestämmelser noga begränsas, så att den ej må sträcka sig utöver socialförsäkringens ändamål samt ej heller göra alltför stort intrång å de privata olycksfallsförsäkringsanstalternas område.»

I enlighet härmed intogs i 35 § av lagen en uttrycklig bestämmelse att avtal om annan försäkring eller försäkring till högre ersättningsbelopp än i lagen stadgades ej finge avslutas av riksförsäkringsanstalten eller ömsesidigt bolag. (Vissa undantag hava dock medgivits riksförsäkringsanstalten.)

I ett flertal utländska lagar finnas bestämmelser i hithörande ämne. En redogörelse i detta avseende, som återfinnes i »Arbetarskyddet, tidsskrift för arbetarskydd och socialförsäkring» (nr 12 år 1927) torde här få återgivas:

»Den danska lagen av den 6 juli 1916 om Forsikring mot Følger af Ulykkestilfælde (ändrad senast 1927) föreskriver i § 53 att arbetsgivare, som är försäkringspliktig enligt bestämmelserna i § 49, ävensom envar, vilken utan att använda försäkringsberättigad personal driver förvärvsarbete, som omförmäles i nämnda paragraf, har rätt att i godkända försäkrings-

bolag teckna frivillig försäkring med statsbidrag till förmån för sig själv, så framt hans årsinkomst vid beräkning av inkomstskatt till staten icke uppgår till 1,800 kronor på landsbygden, 2,100 kronor i städerna och 2,400 kronor i Köpenhamn och Fredriksberg. I samband härmed må han teckna försäkring för sin hustru, där hon i väsentlig omfattning deltagar i mannens förvärvsarbete. Vederbörande äro då försäkrade i överensstämmelse med bestämmelserna i lagen mot följderna av olycksfall, som inträffar under utövandet av deras förvärvsarbete och i deras hushåll.

Försäkring tecknad jämlikt bestämmelserna i denna paragraf bibehåller sin giltighet om den försäkrades inkomst, sedan försäkringen tecknats, överskjuter ovan anförda belopp; men statsbidraget bortfaller.

I den *norska lagen* om olyckesförsäkring för industriarbetare m. v. av den 13 augusti 1915 stadgas (§ 39) att innehavare av försäkringspliktiga företag kunna efter framställning intagas i försäkringen tillsammans med sina arbetare. De närmare reglerna för den frivilliga försäkringens ikraftträdande och upphörande fastställas av riksförsäkringsanstalten. I övrigt gälla lagens bestämmelser även för den frivilliga försäkringen.

Den *finska lagen* om arbetares olycksfallsförsäkring den 17 juli 1925 stadgar i 45 §, att arbetsgivare är berättigad att försäkra sig själv och sina familjemedlemmar i den försäkringsanstalt, vari hans försäkring underkastade arbetare äro försäkrade i enlighet med lagens bestämmelser. Då sådan försäkring tages, skall uppgift lämnas därom, vilken daglig medelarbetslön och vilken årlig arbetsförtjänst skall för envar av dessa personer vid skadeståndets fastställande bestämmas, med beaktande av stadgandena i 9 och 22 §§ angående de högsta och lägsta beloppen.

Den *schweiziska lagen* är ganska långt gående i förevarande avseende. Under rubriken frivillig försäkring stadgas i art. 115 att anstalten försäkrar på därom gjord ansökan mot olycksfall envar icke obligatoriskt försäkrad, som uppnått 15 års ålder, så länge den försäkrade bor i Schweiz. Förbundsförsamlingen bestämmer villkoren för denna försäkring. Staten betalar för varje försäkrad, vars årsinkomst icke uppgår till 4,500 francs, ett årligt bidrag motsvarande en åttendedel av premien.

Även den *tyska Reichsversicherungsordnung* av 1911 innehåller (bl. a. i § 550 och 551) bestämmelse om rätt för företagare att försäkra sig själv ävensom sin i företaget sysselsatta maka mot olycksfall i arbete.»

I ett par länder har man alltså ansett den frivilliga försäkringen mot olycksfall vara av den sociala betydelse, att staten lämnat bidrag till densamma för mindre bemedlade.

Frågan blir då, huru en olycksfallsförsäkring för självständiga yrkesutövare skulle kunna ordnas hos oss. I det föregående har egentligen talats om de små företagarna, som socialt sett äro likställda med kroppsarbetare. Det är dessa, som hava det egentliga behovet av försäkring.

Att göra försäkringen obligatorisk för dessa skulle väl kanske möta alltför stora tekniska svårigheter. Man torde därför böra inskränka sig till att medgiva frivillig försäkring.

Det skulle härvid kunna finnas skäl för att begränsa försäkringen till personer med viss inkomst. Men då den obligatoriska försäkringen omfattar alla mot avlöning anställda oberoende av arbetslönens storlek, är det måhända mindre konsekvent att inskränka ifrågavarande frivilliga försäkring till personer med viss lägre inkomst. Dessutom torde väl sannolikt en bestämmelse om en inkomstgräns öka förvaltningsbesväret för vederbörande försäkringsinrättningar och föranleda en hel del svårigheter.

Ur administrationssynpunkt vore måhända det enklast att medgiva var och en svensk medborgare, som icke är obligatoriskt försäkrad, rätt att taga frivillig försäkring enligt olycksfallsförsäkringslagens bestämmelser. Ersättningarna få ju i alla fall icke beräknas efter större årsinkomst än för arbetare.

Då enligt 34 § i pensionsförsäkringslagen frivillig pensionsförsäkring är medgiven för en var svensk man eller kvinna, finnes det för övrigt enligt min mening ingen anledning till att strängare begränsa möjligheten till erhållande av frivillig försäkring enligt olycksfallsförsäkringslagen.

En annan fråga är om hos riksförsäkringsanstalten försäkrad bör själv helt eller delvis bestrida förvaltningskostnaderna.

Huruvida staten bör lämna bidrag till ifrågavarande försäkring för mindre bemedlade, med kroppsarbetare likställda, som eljest helt skulle få bekosta den själva, samt vilka förutsättningar och villkor i övrigt skulle gälla för den frivilliga försäkringen för olycksfall i arbete kan emellertid svårligen bedömas utan föregående utredning. Jag har därför icke ansett mig kunna utforma något direkt förslag eller föreslå någon lagändring i ämnet utan inskränker mig till att hemställa,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa utredning rörande utbyggnad av den frivilliga försäkringen enligt lagen om försäkring för olycksfall i arbete samt att sedermera för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kan giva anledning.

Stockholm den 21 januari 1928.

Per Henning Sjöblom

